

Prof. Marc Boone (foto Marc Ryckaert, Brugge).

Marc Boone

Zin en noodzaak van lokaal historische
genootschappen.
Laudatio 175 jaar Genootschap voor
Geschiedenis te Brugge

Beste vrienden van het genootschap, van 'de Emulatie',

Bij het uitschrijven van deze tekst heb ik mij dezelfde vraag gesteld als collega Raoul van Caenegem die naar aanleiding van de viering van 150 jaar emulatie gevraagd was de laudatio uit te spreken: waarom wordt *of all people* een Gentenaar gevraagd om de lof te zingen van dit effectief zeer Brugs genootschap?¹ Ik heb natuurlijk wel een en ander gemeen met collega van Caenegem - er zijn ook, gelukkig maar, de nodige verschillen - maar het uiteindelijke motief waar hij is bij uitgekomen, namelijk dat de toenmalige penningmeester in 1987 heeft moeten vaststellen dat betrokkene, Van Caenegem dus, twee keer zijn lidgeld had betaald en dus tot de wel zeer trouwe leden van het genootschap moest behoren gaat alvast in mijn geval niet op. Ik beken: de penningmeester heeft bij mij ooit moeten aandringen om een achtergebleven lidmaatschap alsnog in orde te brengen, wat trouwens is gebeurd. Ik vermoed dat een andere en vermoedelijk meer solide reden te vinden is in het feit dat we beiden, Van Caenegem in 1987 en uw dienaar voor het ogenblik, voorzitter waren/zijn van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, uw zustergenootschap. Bovendien is de Maatschappij (zoals we onszelf ook graag en verkort voorstellen) pas in 1893 opgericht wat het Brugse genootschap natuurlijk ook een onoverbrugbare chronologische voorsprong heeft opgeleverd waar wij evident, galante spelers als we willen zijn, met eerbied, ontzag en bewondering het hoofd voor buigen. Ik zou er aan toevoegen: nu nog een nieuw voetbalstadion en u bent er helemaal.

1 R.C. VAN CAENEGEM, 'Laudatio', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 126 (1989), p. 199-202.

Dames en heren, in het voorafgaande symposium en in het afsluitend panelgesprek heeft u ongetwijfeld erg veel vernomen over de geschiedenis van het genootschap en over de huidige positie van het lokaal historisch onderzoek in het huidige erfgoedlandschap en zelfs over de toekomst, waarheen met een genootschap dat 175 jaar bestaat?

Wij zijn niet alleen met deze vragen. Enkele maanden geleden publiceerde collega Joep Leerssen in het Jaarboek van het Koninklijk Limburgs geschied- en oudheidkundig genootschap de tekst van zijn Habets-lezing (genoemd naar de eerste rijksarchivaris in Limburg) uitgesproken in juni 2013 ter gelegenheid van het 150 jarig bestaan van het Limburgs genootschap, tijdens een plechtige zitting waarbij ook het eerste deel van de geschiedenis van Limburg aan prinses Beatrix werd aangeboden. In de titel van zijn rede staan twee begrippen centraal: een eerder informele maatschappelijke herinneringscultuur en de geschiedwetenschap, die uiting geeft aan processen van verwetenschappelijking, professionalisering en academische institutionalisering². De werking van de LGOG wordt in de visie die Leerssen ontwikkelt in beeld gebracht als een verschuivend kader waarin een collectief geheugen vorm krijgt. In deze zeer leeswaardige tekst wordt ook ingegaan op parallele ontwikkelingen elders, met onder meer nadrukkelijk het Brugse genootschap als voorbeeld. Als hij het heeft over 'kaders' verwijst hij zeer nadrukkelijk, letterlijk bijna, naar de klassieke studie van de Franse socioloog Maurice Halbwachs over herinneringen³. Halbwachs heeft op zijn beurt een erg grote invloed heeft laten gelden op de auteur die de dag van vandaag, met goede redenen overigens, bij uitstek met herinneringscultuur en de studie ervan wordt geassocieerd, Pierre Nora, de intellectuele vader van het begrip 'lieux de mémoire'. Nora's benadering heeft in vele delen van Europa (Italië, Duitsland) directe navolging gehad, in de Nederlanden is die er pas enkele jaren geleden geko-

2 J. LEERSSEN, 'Herinneringscultuur en geschiedschrijving tijdens de bestaansperiode van het LGOG', in: *Jaarboek van het Koninklijk Limburgs geschied- en oudheidkundig genootschap*, 149 (2013), p. 289-306.

3 M. HALBWACHS, *Les cadres sociaux de la mémoire*, Parijs, 1924.

men⁴. Halbwachs gebruikt het begrip kader om het tot stand komen van een collectief geheugen te beschrijven, Leerssen op zijn beurt wendt hetzelfde begrip aan om de actie van het Limburgs Genootschap tijdens de voorbije 150 jaar te duiden. Ik denk dat we dit vandaag ook nog best kunnen gebruiken wanneer we op 175 jaar Emulatie terugblikken. De inhoudelijke aspecten die er aan verbonden zijn, kwamen reeds overvloedig op het symposium aan bod. Waar we hier even naar kijken is het belang van lokale historische gezelschappen die, waar ze ook gevestigd zijn een zeer gelijkaardige reeks activiteiten ontplooiën die van essentieel belang zijn voor het laten groeien, en voor het in stand houden van een herinneringscultuur. Deze activiteiten zijn gekend: gaande van het regelmatig publiceren van kritische studies (doorgaans *Handelingen van...* genaamd), tot het organiseren van studiedagen, lezingen, ontmoetingen voor de leden, kortom het creëren en in stand houden van een 'learned community'. Als we toch nog maar eens teruggrijpen naar het klassieke woord van Johan Huizinga wanneer hij geschiedenis omschrijft als 'de geestelijke wijze waarop een samenleving zich rekenschap geeft van haar verleden' en dat terugprojecteren op de werking van de lokaal historische kring, dan hoort daarbij de bedenking dat de geschiedenis en zelfs niet het beoefenen van geschiedenis het monopolie is of ooit kan zijn van bijvoorbeeld academisch gevormde historici. Het verleden van een gemeenschap behoort toe aan alle leden van die gemeenschap. Bezig zijn met het verleden en in dat verleden zoeken naar zekerheden en houvast om het heden te lijf te gaan en zich schrap te zetten voor de toekomst lijkt tot het algemeen menselijk gedragspatroon te behoren en dat brengt ons ver terug in de tijd, voorbij Michelet, voorbij Gibbon, voorbij Ranke, voor-

4 In die zin kan het model van de 'lieux de mémoire' gelden als een hedendaagse, postmoderne variant van de traditionele nationale geschiedenissen die in de loop van de 19de en stilaan uitdovend doorheen de 20ste eeuw tot stand zijn gekomen. Een overzicht van deze evolutie heb ik elders ontwikkeld: M. BOONE, *Historici en hun métier. Een inleiding tot de historische kritiek*, Gent, 2013, p. 274. Voor de Nederlanden ontstonden twee initiatieven, één voor Nederland (2007) en één voor België (2008) en uiteindelijk een geslaagder onderneming die beide gebieden in samenspraak, confrontatie en synergie besprak: J. TOLLEBEEK, H. TE VELDE (red.), *Het geheugen van de Lage Landen*, Ons Erfdeel, 2009.

bij Hooft, voorbij Tacitus en Herodotus, tot in de nevelen van het menszijn.

Kijken we met meer aandacht naar de ontstaansmomenten van vele historische genootschappen, de *Société d'Emulation* van Brugge in 1839, de Maastrichtse *Société historique et archéologique* (de directe voorloper van de LGOG) uit 1855, de Gentse *Messenger des sciences historiques* (een verre voorloper van de Maatschappij) uit 1823 die in 1896 zal ophouden te verschijnen, dan valt op hoe in deze ontstaansmomenten de burger, lid van dergelijke genootschappen die een uitgesproken burgerlijk karakter hadden, ook behoefte had aan zekerheid, aan het scheppen van een kader van collectieve identiteit. Dit kader hielp dan ook om in het reine te komen met de niet geringe angsten en uitdagingen die op de burger in de eerste decennia van die 19de eeuw afkwamen en die achter het verleidelijke biedermeier beeld van gezapigheid en burgerlijkheid schuilgaan. De naweeën van de Franse revolutie en van de Napoleontische oorlogen, de blijvende politieke, militaire en ook ideologische dreiging die van Frankrijk uitging, de onzekerheid over de leefbaarheid van de erg nieuwe Belgische politieke constructie, de ontworteling van de traditionele door landbouw gedomineerde economie en de onstuitbaar lijkende opgang van de industrialisatie die een grote impact had op de stad, haar samenleving en zeer zichtbaar op haar ruimtelijke ordening, het zijn stuk voor stuk uitingen en processen die het leven in de eerste helft van de 19de eeuw ongetwijfeld pigment hebben gegeven, maar ook voor veel angsten en onzekerheden verantwoordelijk zijn geweest.

Terugblikken op het eigen verleden, en vooral op de gloriemomenten uit dat verleden, biedt dan zoal niet een uitweg, dan toch enige zekerheid en gemoedsrust. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat men in eerste instantie teruggrijpt, als we dit betrekken op onze regionale (Vlaamse) en stedelijke geschiedenis, op de middeleeuwen en op de vermeende hoogtepunten daarvan. Denken we aan de strijd rond 1302, of nog aan de glorievolle momenten waarop de middeleeuwse communes zich tegen de graven van Vlaanderen en hertogen van Bourgondië, later tegen de vorsten

uit het huis van Habsburg hebben verzet. Een en ander liep zelden succesvol af, maar de heroïek die daarbij werd ontplooid maakt op zich natuurlijk veel goed en geeft moed voor wie er mee geconfronteerd wordt. In volle romantiek mondde een en ander uit in het ophemelen en naar voren halen van het optreden van volkshelden (Breydel en De Coninck in Brugge, Van Artevelde in Gent), via studies, bronnenpublicaties (een taak waar de emulatie zich zeer vroeg en met veel weerklank en succes heeft op gegooid) maar ook standbeelden, herdenkingsplechtigheden en stoeten⁵. Al onze genootschappen hebben zich in de eerste decennia van hun bestaan van deze taak gekweten en alle hebben ook de voor de 19de eeuw zeer kenmerkende interne conflicten die doorgaans een stevige ideologische ondertoon hadden en zich afspeelden tussen klerikalen en liberale anti-klerikalen gekend. Geleidelijk aan wordt ook een andere onderstroom hoorbaar, wanneer in het laatste decennium van de 19de eeuw het tweede proces waar Leerssen het over had onstuitbaar op gang kwam, namelijk dat van de professionalisering en academische institutionalisering. In 1890 werd namelijk een nieuwe wet op de inrichting van de faculteiten Letteren en wijsbegeerte ingevoerd, waarmee de geschiedenisopleidingen definitief een weg van verdere professionalisering opgingen. Het nieuwe type van professor werd misschien nog het best belichaamd door de jonge, ambitieuze en overigens erg getalenteerde Luikenaar Henri Pirenne die op erg jonge leeftijd in 1886 hoogleraar middel-eeuwen werd in Gent en vandaar uit nieuwe impulsen gaf aan het historisch onderzoek die nog altijd nawerken, en ook dank zij het door Cauchie in Leuven geïntroduceerde seminarie-onderwijs ook in die school ingang vonden⁶. Pirenne heeft zich na zijn aankomst

- 5 In het geval van Brugge heb ik dit uitgewerkt in: M. BOONE, 'Van Heilig Bloed en Blanke Zwanen: omgaan met het middeleeuws verleden in het Brugge van de 19de en 20e eeuw, een historiografische wandeling', in: J. ART, L. FRANCOIS (red.), *Docendo discimus. Liber amicorum Romain Van Eenoo*, Band 1, Gent, 1999, p. 117-132.
- 6 Over Pirenne en zijn nawerking op vele gebieden, zie het themanummer dat aan hem is gewijd en dat onder redactie stond van C. BILLEN, M. BOONE, S. KEYMEULEN, 'Henri Pirenne (1862-1935): a Belgian historian and the development of social and historical sciences', in: *Belgisch tijdschrift voor nieuwste geschiedenis/Revue belge d'histoire contemporaine*, 41 (2011), p. 287-581. Een algemene en recent studie biedt S. KEYMEULEN, J. TOLLEBEEK, *Henri Pirenne historian. A life in pictures*, Leuven, 2011.

in Gent ontpopt tot een internationale autoriteit uitgerekend in het studiedomein waarrond de lokale geschiedschrijving zo hard had geijverd: de middeleeuwse stadsgeschiedenis. Zijn boek “Les anciennes démocraties des Pays-Bas” (eerste uitgave uit 1911) heeft samen met vele andere deelstudies en publicaties van Pirenne de toon gezet voor een nog steeds bloeiende onderzoekstraditie⁷. Onder impuls van Camiel Callewaert is ook uw genootschap al van bij de aanvang van de 20ste eeuw met Pirenne en de zijnen en met deze vernieuwde stadsgeschiedenis in aanraking gekomen. In Gent werd Pirenne meteen ook de eerste secretaris van de Maatschappij, betrokkenheid en engagement in de lokale geschiedschrijving en lokale genootschappen voor geschiedenis werd ook door alle opvolgers en nakomelingen van deze eerste generatie van professioneel gevormde historici ten toon gespreid. En dat is, gelukkig maar, nog altijd zo. Er werd in deze periode fundamenteel afgerekend met het in de loop van de 19de eeuw lang dominant gebleven model van geschiedbeoefening. Van een tamelijk vrijblijvende literaire bezigheid die in salons of in erg besloten kringen een plek had, werd geschiedenis een echt vak, met wetenschappelijke pretenties, net zoals dat het geval was voor de meeste wetenschappen, ook op het terrein van wat we nu gemakshalve de ‘menswetenschappen’ noemen⁸. Dezelfde eeuw van de modernisering was immers ook de eeuw van het positivisme en van een ongebreideld geloof in de vooruitgang en in de kenbaarheid van de wereld en van de dingen, en dus ook van het verleden.

Uiteindelijk leiden al deze beschouwingen tot de vraag waarom nu nog investeren in lokaal historische tijdschriften, zijn dit geen relictten van een laat 19de-eeuws/ vroeg 20ste-eeuws geheel van visies op geschiedenis en op kennisverspreiding die hun beste tijd hebben gehad? Een antwoord hierop formuleren hangt m. i. samen met een andere discussie die, in het kielzog van de politieke

7 C. BILLEN, M. BOONE, ‘L’histoire urbaine en Belgique: construire l’après-Pirenne entre tradition et rénovation’, in: *Città & Storia*, V (2010), p. 3-22.

8 Verschillende voorbeelden van deze ontwikkeling vindt men treffend beschreven en geduid in J. TOLLEBEEK, *De ziel in de fabriek. Over de arbeid van de historicus*, Amsterdam, 1998.

actualiteit bij tijd en wijle boven water komt: die rond de 'identiteit'. Zonder in detail daar op te willen ingaan, kan men toch stellen dat de identiteit van elkeen van ons meergelaagd is, men is Europeaan, Belg, Vlaming, Brabander, Limburger enz. maar evenzeer Mechelaar, Antwerpenaar, Gentenaar, Bruggeling enz. . . deze verschillende identiteiten zijn relatief en verhouden zich per definitie tot de gesprekspartner van het ogenblik of de instantie waarmee men geconfronteerd wordt, ze zijn ook complementair en gelukkig maar ten dele overlappend. Dat de lokale, stedelijke identiteit een erg belangrijke rol speelt is, zeker in een land dat vanaf de late middeleeuwen tot een van de meest geürbaniseerde van Europa behoort, evident. Het gaat daarbij niet zomaar om een primaire identitaire reflex van een groep, zoals de Franse chansonnier Georges Brassens ze poëtisch omschreef als 'ces imbéciles heureux qui sont nés quelque part', maar om de erkenning van een stevig verankerd geloof in de creativiteit en de meerwaarde die een stad door het bereiken van een kritische drempel inzake bevolking, dienstverlening, economische slagkracht en sociale bescherming nu eenmaal te bieden heeft. Voor het eerst in de wereldgeschiedenis leven meer mensen in steden dan in een niet-stedelijke context, en alle prognoses wijzen er op dat dit aandeel enkel nog zal toenemen. Willen we de uitdagingen van de nabije toekomst in een dergelijke globale stedelijke samenleving aangaan, dan is de studie van het stedelijk fenomeen en van historische stedelijke ervaringen zonder meer een variant van de 'moral duty' waar zo veel over te doen is. Leven we immers niet in een tijdsgewricht dat inzake onzekerheden en angst weinig hoeft onder te doen voor de fundamentele overgangperiode uit de aanvangsjaren van verenigingen als uw genootschap, waar ik het zonet over had? De invloedrijke Amerikaanse politicoloog Benjamin Barber heeft in een recente publicatie een lans gebroken voor het op het lokale niveau behartigen van de grote uitdagingen waarmee onze tijd wordt geconfronteerd: klimaatverandering, terrorisme, armoede, verloedering van buurten, handel in drugs en wapens enz⁹. In zijn visie

9 B. BARBER, *If mayors ruled the world: dysfunctional nations, rising cities*, Yale UP, 2013.

worden ze beter behartigd op stedelijk niveau dan op dat van de in interne contradicties verzande 19de eeuwse natiestaten, ze bieden met andere woorden meer kans op 'good governance'. Lokale bestuurders zijn immers pragmatisch ingesteld, om de bekende uitspraak van de New Yorkse burgemeester Fiorello La Guardia aan te halen 'there's no democratic or republican way of fixing a sewer'.

Dergelijke erkenning en opwaardering van de stedelijke identiteit heeft uiteraard ook een complexe maar onmiskenbare invloed op onze omgang met het verleden: identiteit is verbonden met identificatieprocessen en ook deze zijn wisselend en gevat in een dialectiek die aan plaats en tijd gekoppeld is. Vandaar dat geschiedenis nooit 'af' of definitief is, ook nooit definitief voorbij kan zijn - om de mooie titel die Luc Huyse aan een reeks beschouwingen over traumatiserende ervaringen uit het recente verleden meegaf, aan te halen 'alles gaat voorbij, behalve het verleden'¹⁰. Het gaat integendeel, en wie de moed heeft de inhoudstafels van tijdschriften als de *Handelingen van uw kring* te doorlopen zal het zich realiseren om een steeds wisselend gegeven. Er is duidelijk sprake van paradigma wissels doorheen de tijd: van een eerder politiek- institutionele en artistieke belangstelling, over een duidelijk aansluiten bij een meer sociaal-economisch georiënteerde onderzoeksagenda in de decennia na WO II, naar de actuele dominantie van het culturele in een bredere zin van het woord. Het draait dan uiteraard wel altijd rond de geschiedenis van Brugge of van het vroegere graafschap Vlaanderen, maar de vragen die men aan het verleden stelt klinken telkens anders, peilen naar andere aspecten van het menselijke optreden op deze welbepaalde plek en ademen een andere inspiratie uit. Dergelijk pluralisme inzake problematiek en methode is een erg goede zaak, het waarborgt dat ook voor toekomstige generaties de lokale geschiedenis een blijvende bron van verwondering en een even beklivende inspiratie voor de toekomst blijft. Samen met een groeiende betrokkenheid voor de zorg voor het stedelijk patrimonium, dat altijd al een aandachtspunt van de eerste orde was voor jullie genootschap, waar-

10 L. HUYSE, *Alles gaat voorbij, behalve het verleden*, Amsterdam, 2006.

borgt dit alles genoeg mogelijkheden voor de toekomst, die kan dan ook alleen maar schitterend zijn.

De uitdagingen en mogelijkheden voor verdere expansie zijn legio. In het jaar 2009 heeft de Vlaamse administratie een genereus betoelagingsstelsel uitgewerkt waarbij aan een aantal historische verenigingen een fors opgedreven subsidiëring wordt toegekend. Als gevolg daarvan zijn zowel de Brugse als Gentse kring in 2009 nadat ze beide al sinds hun oprichting als feitelijke vereniging door het leven gingen nu ook juridisch tot een vzw omgebouwd. Ook werden ze 'uitgenodigd' om samen met twee andere tijdschriften *De Leiegouw* uit Kortrijk en *Biekorf* eveneens uit Brugge op termijn op te gaan in een groot historisch tijdschrift voor het oude graafschap Vlaanderen. Een erg fors en ingrijpend voorstel waarover fel is gedebatteerd, tot zelfs in de doorgaans bedaarde cenakels van de Koninklijke academie, waar op 9 februari 2012 een debat rond het thema 'geschiedenis en erfgoed, bondgenoten of concurrenten' werd georganiseerd¹¹. Uiteindelijk liep, zoals wel vaker het geval is, het hele gebeuren op een voor allen aanvaardbaar compromis uit. De meeste van onze tijdschriften hebben toch, in de loop van hun geschiedenis wel andere crisissen overleefd, twee Duitse bezettingen bijvoorbeeld, zodat een opstoot van Vlaamse reglementitis ook wel tot het domein van het beheersbare behoort.

Er zijn aan het hele opzet uiteraard ook enkele positieve aspecten verbonden: de samenwerking tussen het Gentse en Brugse tijdschrift is er gekomen, zij het op het ritme en op die terreinen die beide besturen nuttig en verantwoord vinden. In 2011 verscheen een eerste gezamenlijke publicatie in een nieuwe reeks 'Historische Monografieën Vlaanderen' en voor het einde van het

11 De teksten van de lezingen en tussenkomsten werden gepubliceerd, ondergetekend ging er dieper in op het wedervaren van de Gentse Maatschappij en het Brugse Genootschap: M. BOONE, 'Geschiedenis en erfgoed : een verhaal van bange academici of het afschermen van corporatistische monopolies ? Een blik vanuit de onderbuik van het historische werkveld', in: *Geschiedenis en erfgoed, bondgenoten of concurrenten?* (Standpunten van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor wetenschappen en kunsten, nr. 9), Brussel, 2012, p.59-63.

jaar verschijnt nog een tweede volume. Eerder deze week vernam ik dat het licht nu definitief op groen staat, nu ook het peer-review proces is afgelopen. En dat is meteen een tweede nieuwe trend: willen we de band met het academisch milieu niet verliezen, dan moeten de tijdschriften ook inzetten op kwaliteitscontrole ten-einde de kwaliteitslabels te behouden die het voor jonge academici (pas afgestudeerde masters en jonge doctores, traditioneel een belangrijke visvijver voor nieuwe publicaties) interessant maken om hun publicaties aan onze handelingen te blijven aanbieden, omdat ze zo ook kunnen scoren in de context van het financieringsmodel van de universiteiten. Met de extra middelen komen ook een aantal nieuwe mogelijkheden in zicht, zoals het on-line plaatsen van oudere publicaties. De eerste resultaten die door de Gentse Maatschappij die resoluut deze kaart heeft getrokken, zijn vastgesteld ogen alvast bemoedigend. Vorig jaar (meteen het eerste jaar waarin dit operationeel is geworden) werden meer dan 5500 artikelen uit de Handelingen en Verhandelingen in pdf formaat gedownload zoals dat nu heet. Het verleent aan het tijdschrift en dus ook aan het genootschap een impact waar we met onze klassieke gedrukte versies maar konden van dromen. Begrijp mij niet verkeerd: dit alles impliceert niet dat het gedrukte exemplaar hoeft te verdwijnen, en wie er op rekt zijn lidmaatschap te kunnen uitsparen omdat alles nu toch op het net komt is er ook aan voor de moeite, uiteraard schermt een glijdende muur de meest recente jaargangen af van de digitale wereld.

U hoort het we zijn stilaan aanbeland bij de toekomst, maar laten we hoe dan ook de vaak aangehaalde maar nog steeds valabele uitspraak van de 12de-eeuwse Bernardus van Chartres niet vergeten: 'we zijn dwergen gezeten op de schouders van reuzen'. De mannen (het moet mij van het hart dat het vrouwelijke element doorheen de geschiedenis van het genootschap alvast in het bestuur niet evenredig is met hun aandeel in de wereldbevolking) die uw genootschap hebben groot gemaakt zouden wellicht verbaasd zijn indien ze een glimp zouden kunnen opvangen van hoe hun genootschap en hun tijdschrift er nu uitziet. Wat ze er van zouden kunnen van denken hoeft ons evenwel niet te bekommeren: omzien met dankbaarheid moet er ons niet van weerhouden

met vertrouwen naar de toekomst te kijken. De geschiedenis van onze steden en gewesten blijft een onuitputtelijke inspiratiebron en een voor het functioneren van de samenleving belangrijke, ik ben geneigd te zeggen, onmisbare toetssteen. Ik ben mijn toespraak begonnen met een verwijzing naar de wijze woorden (maar heeft hij er ooit andere uitgesproken?) van mijn voorganger en leermeester Van Caenegem, sta mij toe hem ook te citeren aan het einde van zijn laudatio uit 1989 'tot slot van deze laudatio past maar een woord, de oproep tot het bestuur, de leden en alle medewerkers en sympathisanten van het jubilerende genootschap: doe zo voort - *ad multos annos*'.